

(14)

Doç. Dr. İlkin GULİYEV⁴⁸

**GÖVSİ TEBRİZİ'NİN DİLİNDE KULLANILMIŞ ŞART YAN CÜMLELİ VE KARŞILAŞTIRMA
YAN CÜMLELİ BİRLEŞİK TÜMCELERİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ**
**STRUCTURAL FEATURES OF COMPARATIVE CONDITIONAL CLAUSES AND COMPLEX
SENTENCES IN THE LANGUAGE OF GOVSI TABRIZI**

ÖZ

XVII. yüzyıl Azerbaycan edebiyatının ünlü temsilcisi Qövsi Tebrizi'nin şiirlerindeki dil olguları dönemin edebi dilinin leksik ve gramer özelliklerini ortaya çıkarmak için zengin malzemeye sahiptir. Bu açıdan şairin şiirlerinin dilinde kullanılmış şart yan cümleli ve karşılaştırma yan cümleli birleşik tümcelerin yapışal özelliklerinin incelenmesi güncelik arz etmektedir.

Makalede de şairin dilindeki şart yan cümleli ve karşılaştırma yan cümleli birleşik tümceler araştırılmış, çağdaş Azerbaycan dilindeki aynı türden olan cümlelerle karşılaştırılmıştır. Yan cümleleri ana cümleye bağlayan araçların çok çeşitliliğinden bahsedilmiş, XVII. yüzyıl Azerbaycan edebi dilinin sentaktik manzarası hakkında fikir oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gövsi Tebrizi, gramer özellikler, cümle.

ABSTRACT

Linguistic facts in the poems of the outstanding representative of the XVII century Azerbaijani literature Govsi Tabrizi gives us rich material for the identification of lexical and grammatical features of the literary language of that period. From this point of view the study of structural features of conditional clauses and comparative complex sentence used in the language of Govsi Tabrizi is very important.

The comparative analysis of those sentences with the sentences in modern Azerbaijani language, as well as the ways of the connection of the subordinate clause to the main sentence are investigated in the article. The author also tries to provide more complete information about the syntactic pattern of the Azerbaijan literary language XVII century.

Keywords: Govsi Tabrizi, grammatical features, sentences

⁴⁸ Kafkas Üniversitesi, doçent, guliyevilkin@mail.ru; Kars/TÜRKİYE.

GİRİŞ

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində özünəməxsus dəst-xətti ilə seçilən, klassik poeziyanın sırlarınə və ana dilinin incəliklərinə dərindən bələd olan Qövsi Təbrizi yüksək səviyyəli ədəbi-bədii dil nümunələri yaradaraq XVII əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə öz adını yazdırmağa müvəffəq ola bilmışdır. Y. Seyidov şairin Azərbaycan ədəbiyyatı tarixindəki rolü ilə bağlı yazır: “Füzuli ədəbi məktəbinin qüvvətli davamçısı olan Qövsi klassik şeir dilimizin sadələşməsi yolunda ciddi addım atmışdır. Bu mənada, Qövsini bir növ Şah İsmayııl Xətai ilə müqayisə etmək, onu “XVII əsrin Xətaisi” adlandırmak olar. Belə ki, ədəbi dilimizin (yazılı şeir qolunun) inkişaf tarixindəki mövqeyinə və roluna görə Xətai Nəsimi və Füzuli arasında körpüdürəsə, Qövsi, Füzulini Vaqiflə birləşdirir” (Seyidov, 2007: 385). T. Hacıyev isə şairin şeirlərinin dilinə nəzər saldıqdan sonra tərkib və qrammatikası ilə Azərbaycan xalq türkçəsinə maksimum yaxınlaşan klassik şeir faktı olduğunu qeyd edir və onun lügəti zənginliyi, qrammatik mükəmməlliyi ilə XVII əsr ədəbi dilinin yazı nümunəsi olduğunu, xalq şeirinin yazılı normaya hazırlanmasında bir redaktor rolunu oynadığını və ləyaqətlə yeni aparıcı normaya qoşduğunu yazır. (Hacıyev, 2012: 452) Dolayısıyla, şairin şeirlərindəki dil faktları sadəcə Qövsi Təbrizinin deyil, eyni zamanda XVII əsr Azərbaycan Türk ədəbi dilini səciyyələndirdiyi üçün dövrün ədəbi dilinin leksik və qrammatik xüsusiyyətlərini ortaya çıxarmaq üçün zəngin material verir. Bunlara istinadən, Qövsi Təbrizinin dilində işlənmiş şərt budaq cümləli və qarşılaşdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrin struktur xüsusiyyətlərini ayrı-ayrılıqla araşdıraraq, müasir Azərbaycan dilindəki eyniadlı cümlələrlə qarşılaşdırmaq, oxşar və fərqli cəhətləri aşkara çıxartmaqla XVII əsr Azərbaycan ədəbi dilinin sintaktik mənzərəsi haqqında müəyyən təsəvvür əldə etmək mümkündür.

1. Şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr. “Müasir Azərbaycan dili” kitabında göstərilir ki, “Şərt budaq cümləsi baş cümlənin ümumi məzmununa aid olub, ondakı hal-hərəkətin və ya hökmün asılı olduğu şərti bildirir. Şərt budaq cümləsinin quruluşunu və bağlayan vasitələrini hesaba alsaq, ümumiyyətlə, üç cür təşkil olunduğunu görürük. Bunlardan bir qrupu şərt əlamətləri əsasında (*isə, -sa, -sə*) qurulur. Digər qrupu bağlayıcıların (*indi ki, madam ki, bir halda ki, vaxta ki, əgər, hərgəh* və az da olsa *ki*) köməyi ilə əmələ gelir. Üçüncü qrupu isə baş cümlədə işlənən *o şərtlə* “qəlibi” ilə qurulur.” (Abdullayev və b., 2007: 397)

Q. Kazımov şərt budaq cümləsinin baş cümlədə ifadə olunan hərəkət və ya əlamətin şərtini bildirdiyini, bağlayıcı vasitələrə, baş və budaq cümlənin yerinə görə iki tipi olduğunu, I tip şərt budaq cümlələrində baş cümlənin əvvəl, budaq cümlənin sonra gəldiyini, budaq cümlənin baş cümləyə əksərən *ki* bağlayıcısı, bəzən də yalnız intonasiya ilə bağlandığını, şərt budaq cümləsinin bu tipinin birözəkli cümlə tiplərindən olub nisbətən az işləndiyini və özünü daha çox canlı danışiq dilində göstərdiyini yazır. (Kazımov, 2004: 385-386) Dilçi alim şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin *budaq cümlə+baş cümlə* quruluşlu ikinci tipinin dildə daha çox işləndiyini və bağlayıcı vasitələrə görə dörd növə ayırdığını göstərir: asindetik şərt budaq cümlələri, sintetik şərt budaq cümlələri, analitik şərt budaq cümlələri, analitik-sintetik şərt budaq cümlələri. (Kazımov, 2004: 388-392)

“*Baş cümlə+budaq cümlə*” quruluşlu şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr daha çox nəşr və danışiq dili üçün xarakterik olduğuna görə, Qövsi Təbrizinin şeirlərinin dilində belə cümlələrə təsadüf edilmir, lakin şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrin “*budaq cümlə+baş cümlə*” quruluşlu ikinci tipi rəngarəng bağlayıcı vasitələri ilə diqqət çəkir. Bunlardan işlənmə intensivliyinə görə, birinci yeri analitik-sintetik tipli, ikinci yeri analitik tipli, üçüncü yeri sintetik tipli, dördüncü yeri isə asindetik tipli şərt budaq cümlələr tutur.

1.1. Sintetik şərt budaq cümlələri. Azərbaycan dilində rəngarəng qrammatik və üslubi xüsusiyyətlərə malik olan *-sa²* şəkilçisi sintetik tipli şərt budaq cümləsinin baş cümləyə bağlanmasında əsas vasitədir.

M. Hüseynzadə “fel formaları”ndan bəhs edərkən *-sa²* şəkilçisi ilə əmələ gələn şərəfənən o biri şəkillərdən fərqli olaraq, yalnız tabeli mürəkkəb cümlələrdə işləndiyini və bir qayda olaraq budaq cümlələri baş cümləyə bağladığını göstərmişdir. (Hüseynzadə, 2007: 202) M. Ş. Şirəliyevin fikrincə, müasir Azərbaycan dilində ən çox işlənən sintetik tipli şərt budaq cümləsidir ki, budaq cümlə baş cümləyə *-sa²* şəkilçisi və *isə* ədatı ilə bağlanır (Azərbaycan dilinin qrammatikası, 1959: 381). A. N. Kononov türk dilində *-sa²* şəkilçisini

şərt budaq cümləsinin qrammatik əlaməti kimi qeyd edir. Onun fikrincə, budaq cümlədə *eğer*, *şayet* bağlayıcılarının işlənməsi üslubi xarakter daşıyır. (Кононов, 1956: 527)

Türkiyə dilçilik kitablarında fərqli terminlərlə (*şart cümləsi*, *tümleme şart cümləsi*, *şartlı birleşik cümle*, *koşul tümcesi*) qarşımıza çıxan, şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə – “xəbəri şərt (-sa) şəkilçili bir budaq cümlə ilə bir baş cümlənin birləşməsindən meydana gələn mürəkkəb cümlədir” - şəklində izah edilmişdir. (bax. Kerimoğlu 2014: 231) Demək ki, budaq cümləsinin xəbəri şərt şəkilçili sözlə ifadə olunan bütün mürəkkəb cümlələr şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə (*şart cümləsi*) hesab olunur. Lakin biz türkmən dilçisi A. Annanurovun fikrinin tərəfdarıyıq: “-Sa² şəkilçili cümləni təyin etmək, bu və ya digər bir növə aid etmək üçün -sa² şəkilçisinə deyil, budaq cümlənin hansı sözün əsasında baş cümləyə bağlanmasına əsaslanmaq lazımdır.” (Аннауров, 1959: 198)

Qövsi Təbrizinin dili də budaq cümləsinin xəbəri -sa² şəkilçili fellə ifadə olunan tabeli mürəkkəb cümlələrlə zəngindir; məs.: *Qubari-cism biaram düşsə. candan artıqdır. Bu dəryada sədəf var kim. düri-qəltandan artıqdır.* (Təbrizi, 2005: 58); *Ey fəqrədən özün əridən kimiya üçün. Səbr etsən öz-özünə misin kimiyalənür.* (Təbrizi, 2005: 66); *Ölsəm bu rəşkdən, məni kəmzərf sunma kim. Qövsi yəman olur sana qurban, fəda sana.* (Təbrizi, 2005: 34); *Min daşə çalsə şışəni, çıxmaz sədəsi kim. Dildarlıq yolun özü dildar yeg bilir.* (Təbrizi, 2005: 106); *Nimbismil seydi. ey qatıl, tez öldürmək gərək, Sən bu təmkin ilə tərpənsən. şikar, əldən gedər.* (Təbrizi, 2005: 90) və s.

Bəzən belə cümlələrin sintetik tipində budaq cümlə baş cümləyə *isə* ədatı ilə bağlanmışdır; məs.: *Öldürdüñ isə Qövsini əndişə çəkmə kim. Yüz qanə bir qıya-qıya baxmaq bəha yetər.* (Təbrizi, 2005: 61); *Ey dəmadəm yandığım keyfiyyətin məndən soran, Taqətin var isə, ol bərgi-səbükçövlənə bax.* (Təbrizi, 2005: 51); *Sən qonça isən, səba mənimdir, Mən bülbüл isəm, nəva sənindir.* (Təbrizi, 2005: 101) və s.

Bu tip şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrin komponentlərinin inversiyaya uğraması da poeziyanın tələblərindən irəli gələn bir hal kimi şairin dilində müşahidə edilir; məs.: *Eyləmə ikrəh məndən kim, təbib-i-haziqin, Qədri naməlumdur bir yerdə bimar olmasa.* (Təbrizi, 2005: 26); *Daneyi-xalın qılır zöhhadı fariğ səbhədən, Rışteyi-zülfün yetər tərsaya. ziinnar olmasa.* (Təbrizi, 2005: 26); *Olardı həlqeyi-girdabdan sərgəstər dərya, Belində piçü tabi-zülfü-ənbərsayı görsəydi.* (Təbrizi, 2005: 253) və s. Q. Kazimov yazar ki, “sintetik şərt budaq cümlələrində komponentlərin inversiyası fikrin aktuallaşdırılması ilə bağlıdır və dilimizin müasir normalarına tam uyğundur. (Kazimov, 2003: 533) A. N. Baskakovun fikrincə, bədii üslub sintaksısında baş verən bir sıra hadisələr kimi, inversiya da danışq dili və ədəbi dilin yaxınlaşmasının nəticəsidir. (Баскаков, 1966: 77)

Şairin dilində danışq dili xüsusiyyəti kimi baş cümləsi yarımcıq cümlə şəklində formallaşan sintetik tipli şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr də vardır; məs.: *Üzdü canım riştəsin qəm, kimsə agah olmadı, Vay, yüz min vay canan həm xəbərdar olmasa.* (Təbrizi, 2005: 26).

1.2. Analitik şərt budaq cümlələri. Müasir Azərbaycan dilində şərt budaq cümlələrinin bu növü baş cümləyə *əgər* (*ki*), *madam ki*, *indi ki*, *vaxta ki*, *bir halda ki* bağlayıcı sözləri və ya *ki* ədatı ilə bağlanır. (Kazimov, 2004: 388) Şairin dilində işlənmiş analitik şərt budaq cümlələri, əsasən, *əgər//gər*, *hərgəh* bağlayıcı sözü, bəzən də *çün//çünki* bağlayıcısı vasitəsi ilə baş cümləyə bağlanmışdır.

Əgər//gər bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Əgər sitəm sənə hicrandan, ey həzar, yetər, Təhəmmül et ki, bu gün-danla novbahar yetər.* (Təbrizi, 2005: 121); *Ey ki, çeşmim həlqeyi-zülfü-pərişanındadır, Əqlimü huşum əgər vardır, sənin yanındadır.* (Təbrizi, 2005: 156); *Ol sərvədən əgər xəbərin var, ver mana, Damanını qiyamətədin qoymaman, səba.* (Təbrizi, 2005: 27); *Gözüm kim, üz çevirir tiği-abdarından Ki, gər sən avçı olursan, şikar tazələnür.* (Təbrizi, 2005: 73) və s.

Qeyd edək ki, N. K. Dmitriyev türk dilində *eğer* bağlayıcısının budaq cümlələrdə işlədilməsinin vacib olmadığını yazar. (Дмитриев. 1962: 34) O. başqırd dili üçün də şərt budaq cümləsinin əsas tipik forması olaraq felin şəklini sayırlar, bu bağlayıcının işlənməsini *isə* könüllü hesab edir. (Дмитриев, 1948: 267) Ə. Abdullayev də Azərbaycan dilində *əgər* bağlayıcısının budaq cümlə sisteminde zəif yer tutduğu qənaətindədir. (Abdullayev. 1974: 322) Ancaq Qövsinin dilinin tədqiqi göstərir ki, *əgər* bağlayıcısı həm analitik, həm də analitik-sintaktik tipli şərt budaq cümləsinin baş cümləyə bağlanmasında aktiv olmuşdur.

Hərgah bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Fikrara hərgah ağzin qonçəsin yad eylərəm, Hiçdən yüz nükteyi-sərbəstə icad eylərəm.* (Təbrizi, 2005: 343); *İstədim hərgah ləlin vəslini səhba kimi, Bağrımı qan eylədin bir al ilə mina kimi.* (Təbrizi, 2005: 429); *Dünyavü axirətdən edər bixəbər məni, Hərgah bir xəbər mənə səndən səba verir.* (Təbrizi, 2005: 133); *Könül əvvəl gəlir gözdən, gözüm hərgah giryandır, Müdam ol qətreyisərgəşə pişa-pişi tufandır.* (Təbrizi, 2005: 83) və s.

Cün//çünkü bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Keçmə məndən böylə tez, ey navəki-xunxari-dil, Çünkü getdin, bir zaman əylən, dolanım başına.* (Təbrizi, 2005: 22); *Cün bu dərdə öz-özün, Qövsi, salıbsan mən kimi, Hər təbibin uci-adi pəndin, ey bimar, eşit.* (Təbrizi, 2005: 32).

H. Mirzəzadə XIV-XVIII əsrlərin yazı materiallarının dilinə istinadən yazar ki, *cün* və *çu//çü* bağlayıcıları vəzifə etibarilə dəyişməsə də, mənaca xeyli geniş olmuş, dilimizdə *ona görə, çünkü, elə ki, o vaxt ki, madam ki, ancaq, amma, kibi//kimi, gər//əgər, sənki, elə bil ki, bir sözlə, demək, axırda, üçün, görə kimi* bağlayıcı, ədat, modal sözləri əvəz etmişdir. (Mirzəzadə, 1965: 21) Nümunələrdən də göründüyü kimi, müasir Azərbaycan dilində səbəb budaq cümləsinin baş cümləyə bağlamağa xidmət edən bu bağlayıcı söz şairin dilində şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin komponentlərini bağlamışdır və “*madam ki, bir halda ki, indi ki*” mənasına gəlir.

1.3. Analitik-sintetik şərt budaq cümlələri. Qövsi Təbrizinin dilində şərt budaq cümləsinin bu növü *əgər//gər* bağlayıcı sözü və -sa, -sə şərt şəkilçisi və ya -a, -ə arzu şəkilçisi, bəzən də *isə* köməkçi sözünün birgə işlənməsi ilə formalılmışdır.

Əgər bağlayıcı sözü və -sa, -sə şərt şəkilçisi ilə; məs.: *Odlu dağimdən dəmadəm pənbeyi-mərhəm yanar, Ah, əgər mən böylə yansam, sərbəsər aləm yanar.* (Təbrizi, 2005: 85); *Heç kim aşığı-dilxəstəyə iqbal etməz, Ah, əgər eyləməsə dərdi-qəmin könlümü şad.* (Təbrizi, 2005: 52); *Əgər aləm sənin eşqin oduna yansa, eyb olmaz Ki, uyğun gün çırığı pərtövinə sayə rəşk eylər.* (Təbrizi, 2005: 98); *Ey hərzə can çəkən, sən əgər doğru söyləsən, Səndən əziz canını canan əsirgəməz.* (Təbrizi, 2005: 85) və s. A. Ə. Aslanov yazar ki, şərt budaq cümlələrinin baş cümləyə bağlanmasında *əgər, hərgah* bağlayıcıları başlıca rol oynasa da, bu bağlayıcılar şərt şəkilçisi – -sa (-sə) ilə birgə işləndiyi zaman şərt məzmunu daha qabarıq, dolğun nəzərə çarpar. (Aslanov, 1983: 28)

Əgər bağlayıcı sözü və -a, -ə arzu şəkilçisi ilə; məs.: *Mana bu rəng ilə, saqi, təqəfəl etməzdin, Nəsib olaydı əgər məndəki xümar sana.* (Təbrizi, 2005: 30); *Nagüvaradır əgər qeyr verə abi-həyat, Yar əgər dərd verir, dərdimə dərman eylər* (Təbrizi, 2005: 73); *Aşıqın şəkvəsinin əvvəli var, axırı yox, Namə əncamə əgər yetməyə, ünvan nə rəva.* (Təbrizi, 2005: 33); *Mana bu rəng ilə, saqi, təqəfəl etməzdin, Nəsib olaydı əgər məndəki xümar sana.* (Təbrizi, 2005: 30) və s.

Gər bağlayıcı sözü və -sa, -sə şərt şəkilçisi ilə; məs.: *Xət hüsnə pərdə tutmaq üçün göz qaraltnasaq, Gər zülfəlini çəksə, nigəhban səba yetər.* (Təbrizi, 2005: 59); *Piçü tabim yollar üstə həlqeyi-zəncir olur, Xak həm gər olsa cismim, xaki-daməngir olur.* (Təbrizi, 2005: 107); *Böylə əldən getdigmə gər bilsə yar, əldən gedər, İztirabım görsə bəhri-bikənar, əldən gedər.* (Təbrizi, 2005: 89); *Saqi, təqəfəl eyləmə kim, qəm yixar məni.* *Gər tutmasa əlim bu günləmdə ayaqlar.* (Təbrizi, 2005: 101);

Gər bağlayıcı sözü və -a, -ə arzu şəkilçisi ilə; məs.: *Bir avuc yer səri-kuyində sənin verməsə çərx, İki dünyani mənə gər verə, məğbun eylər.* (Təbrizi, 2005: 103).

Şərt budaq cümləsinin *əgər//gər* bağlayıcı sözü və -a, -ə arzu şəkilçisi ilə birgə işlənərək baş cümləyə bağlanmasına müasir Azərbaycan ədəbi dilində rast gəlinmir. G. Abdullayeva dil faktlarına istinadən yazar ki. “*budaq cümlə+baş cümlə*” quruluşlu tabeli mürəkkəb cümlələrin asılı komponentində bu şəkilçinin işlənməsi müəyyən şərt və tələblərlə bağlıdır və onun bağlayıcı söz, intonasiya və ədatlarla əlaqə və münasibətdə xüsusi işlənmə halları vardır”. (Abdullayeva, 2000: 79) Ş. Xəlilov *əgər//gər* bağlayıcı sözü -a, -ə forması ilə yanaşı işləndikdə şərt məzmununun daha da qabarıqlaşdığını qeyd edir. (Xəlilov, 1988: 135)

Hərgahı bağlayıcı sözü və -sa, -sə şərt şəkilçisi ilə; məs.: *Məndən dila, hərgah kəbab istəsə könlüün, Hərçənd bu bitabdə, saqi, cigər azdır.* (Təbrizi, 2005: 170);

Gər bağlayıcı sözü və *isə* şərt ədatının ixtisar şəkli ilə; məs.: *Göziün gər içməz isə bigünahlər qanın.* Sözün hələki olum, bəs bu qanlı yarə nədir. (Təbrizi, 2005: 165).

1.4. Asindetik şərt budaq cümlələri. Belə cümlələrdə budaq cümlə baş cümləyə bağlayıcılar və bağlayıcı sözlər olmadan, yalnız intonasiya vasitəsi ilə bağlanır. K. Abdullayev intonasiyanın mürəkkəb cümlə hissələri arasında əlaqə vasitəsi funksiyasını yerinə yetirdiyini, intonasiyanın işinin yalnız birləşdirməkdən ibarət olduğunu qeyd edir (Abdullayev, 1999: 160). Qövsi Təbrizinin dilində *asindetik* şərt budaq cümləsinə yalnız bir nümunədə təsadüf edilir; məs.: *Ey ki, daim badeyi-güləngdən sirabsən, Nəş'ə istərsən mənimlə içginən, qan bir nəfəs.* (Təbrizi, 2005: 132).

2. Qarşılaşdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr.

Müasir Azərbaycan dilində qarşılaşdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin bağlayıcı vasitələrə, baş və budaq cümlənin yerinə görə iki tipi vardır. Belə cümlələrdə baş və budaq cümlənin məzmunu bir-biri ilə qarşılaşdırılır, müqayisə edilir, fərqləndirilir və ya biri digərinə güzəştə gedir. (Kazimov, 2004: 393)

Qövsi Təbrizinin dilində qarşılaşdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin “budaq cümlə+baş cümlə” quruluşlu tipi əsasdır. Tarixən Azərbaycan dilində işlənən qarşılaşdırma budaq cümlələri ilə baş cümlə arasında bağlılıq əmələ gətirən vasitələr kəmiyyət etibarı ilə müasir dildəkindən müəyyən qədər fərqlənir. Şairin dilində işlənən qarşılaşdırma budaq cümlələri də baş cümləyə müxtəlif bağlayıcı vasitələrlə bağlanmışdır. Bu vasitələr aşağıdakılardan ibarətdir:

Gərçi//əgərçi bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Gərçi suyin qatrəsini gövhər eylər novbahar, Bağrımı bir qatrə su eylər, mənim yazım keçər.* (Təbrizi, 2005: 61); *Cigərim qan elayən ləl ki, ləb söylərlər, Gərçi mən dadmumişüm, nemati-hüsünün duzuudur.* (Təbrizi, 2005: 61); *Gərçi əhvalı-xərabım sənə puşidə degil, Könlümün hulını bir sorginən, ey didələrim.* (Təbrizi, 2005: 301); *Ayaqdan gərçi fərq olmaz mənim xurşid tək başım, Yetər əmma mənimlə mənzilə bir gündə yoldaşım.* (Təbrizi, 2005: 304); *Gərçi hər bimarin əhvalin bilirlər nabzdən, Dərdimi anlar təbibim üstüxanımdan mənim.* (Təbrizi, 2005: 305); *Əgərçi mən kimi, ey şəmibəzm, dilsizsən, Yarıb-yarıb ana sən daxi bir işarə yetir.* (Təbrizi, 2005: 82) və s.

Gərçi//Əgərçi bağlayıcı sözü və əmma//amma bağlayıcısı ilə; məs.: *Gözüm, könül dedigin gərçi qatrədir, əmma Bəsirət əhlina ümmən ilən bərabərdir.* (Təbrizi, 2005: 132); *Ayaqdan gərçi fərq olmaz mənim xurşid tək başım, Yetər əmma mənimlə mənzilə bir gündə yoldaşım* (Təbrizi, 2005: 304); *Əvvəl ləbin şərab verir, sonra qan tutar, Bu düz, əgərçi gec tutar, əmma yəman tutar.* (Təbrizi, 2005: 57); *Qövsi, əgərçi var cəfapişə dustlər, Əmma sənin hərifi-sitəmkarın özgədir.* (Təbrizi, 2005: 62); *Qövsi əgərçi bəndeyi-təqsirpişədir, əmma ümidvardır, ey padışa, sana.* (Təbrizi, 2005: 20) və s.

Əgərçi bağlayıcı sözü və ki ədatı ilə; məs.: *Əgərçi ki, meykədədir sərbəsər ana ələm, Fəğan ki, mədrəsələr Qövsiyi-həzin yeridir.* (Təbrizi, 2005: 55);

Hərçənd bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Hərçənd mənə tab verir tuy miyanın, Bitab oluram zülfü-pərişanını görgəc.* (Təbrizi, 2005: 48); *Yəman olmaz demək yaxşılara, əmma budur dərdim, Kim, ol bidadgər hərçənd yaxşıdır, yəman başlar.* (Təbrizi, 2005: 145); *Hərçənd artıq bələlərim var, Gəlsin mənə, hər bəla sənindir.* (Təbrizi, 2005: 101); *Hərçənd istəram ona hali-dilim deyim, Bu söz gəlir zəbanə ki, qurban olum sana.* (Təbrizi, 2005: 29); *Ey gözləri meyxanə, ayaq çəkmiş gözümüzdən, Hərçənd əlindən dolu peymanələrim var.* (Təbrizi, 2005: 88); *Bənzəməz heç nastaya hərçənd miskindir könül, Ta düşər ayinə, ey ayinədar, əldən gedər.* (Təbrizi, 2005: 90) və s.

Hərçənd bağlayıcı sözü və -sa, -sə şərt şəkilçisi ilə; məs.: *Var ümidim ki, genə eyləyə çəşmin məni yad, Seyd hərçənd zəif olsa unutmaz səyyad.* (Təbrizi, 2005: 53);

Hərçənd bağlayıcı sözü və -a, -ə arzu şəkilçisi ilə; məs.: *Hərçənd gül lətif ola, rüxsərin özgədir, Nərgis nə olsa, çəsmi-füsunkarın özgədir.* (Təbrizi, 2005: 62);

Hərçənd bağlayıcı sözü və əmma bağlayıcısı ilə; məs.: *Hərçənd xəlq qanını çəşmin əyan içər, Əmma nigahi-guşeyi-çəsmi nihan içər.* (Təbrizi, 2005: 128);

Hərçənd bağlayıcı sözü və ki//kim ədatı ilə; məs.: *Hərgiz səsimiz çıxmaz, heç kim dilimiz bilməz, Hərçənd ki, dillərdə əfsanələriz bizlər.* (Təbrizi, 2005: 149); *Hərçənd ki, divanəsiyəm zövqi-vüsalın, Ey mah, xəyalınla pərrixanələrim var.* (Təbrizi, 2005: 87);

Hərçənd bağlayıcı sözü, **kim** ədati və **əmma** bağlayıcısı vasitəsilə; məs.: *Hərçənd kim, qiyami-qiyamət iruğ isə, Əmma ayaqə saqiyi-dövran duruncadır.* (Təbrizi, 2005: 129);

Əgər bağlayıcı sözü və **vəli** bağlayıcısı ilə; məs.: *Əgər zahirdə tutmazdı dilim tūğyani-heyrətdən, Vəli mə'nidə bir özgə dil ilən yarə yalvardım.* (Təbrizi, 2005: 295);

Gər bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Gər kiçikdir şışeyi-saət kimi könlüm mənim, Gəl ki, dəryalərcə mey, saqı, bu minadən gəlir.* (Təbrizi, 2005: 85); *Şuri-məhşər salmağa dünyaya hər dəm, hər zəman, Gər zəifəm mən, vücudimdən mənim bir toz yetər.* (Təbrizi, 2005: 91);

Gər bağlayıcı sözü və **vəli** bağlayıcısı ilə; məs.: *Saqiya, gər bitəkəllüs, bitəəyyiinsən, vəli Abruyindən fələk zərfində siğmaz şövkətin.* (Təbrizi, 2005: 265);

Gər bağlayıcı sözü və **əmma** bağlayıcısı ilə; məs.: *Nəzərdə gər görünür eşq natəvan, əmma Şükuhi-hüsün pəriğuhü kəhrəbadır eşq.* (Təbrizi, 2005: 141);

Gərçi//əgərçi bağlayıcı sözü və **vəli** bağlayıcısı ilə; məs.: *Gərçi, Qövsi, qeyrsən sən, həm vəli biçarəsən, Bir sıfariş gər əlimdən gəlsə, imdad eylərəm.* (Təbrizi, 2005: 301); **Əgərçi** bir neçə gün xar zəhmətin çəkdi, *Vəli yeg oldu günün gündən, ey həzar, bu il.* (Təbrizi, 2005: 268); **Əgərçi** könlümü açmaz behişt-i-cavidan, *Vəli ümidiłərim vardır, ey bahar sana.* (Təbrizi, 2005: 30);

Gərçi bağlayıcı sözü və **isə** ədati ilə; məs.: *Ahəstə sanma aşiqin ahini kim, bu övc, Peykani gərçi mum isə kim, duşə sancılar.* (Təbrizi, 2005: 118);

Hər qədər bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Varə-varə zəhr ilə adət qılırlar, ah kim, Hər qədər səbr eylərəm, səbrü qərar əldən gedər.* (Təbrizi, 2005: 57);

-sa şərt şəkilçisi ilə; məs.: *Yüz bağı bahar olsa, mənim könlüm açılmaz, Fəryadımə ta naleyi-məstanə yetişməz.* (Təbrizi, 2005: 126); *Nola gər könlümü ol hüsni-baladəst gözlər kim, Nə olsa, töhfəsin murin Süleymani-zəman gözlər.* (Təbrizi, 2005: 87). Qeyd edək ki, müasir Azərbaycan dilində xəbəri -sa, -sə şəkilçili sözlə ifadə olunan qarşılaşdırma budaq cümləsi geniş yayılsa da, Qövsi Təbrizinin dilində məhdud şəkildə işlənmişdir.

İsa köməkçi hissəciyi və **vəli** bağlayıcısı vasitəsi ilə; məs.: *Xar baxma mənə, ey hüsni-qəvi, kim, aşiq Natəvan isə, vəli səddi-Skəndərdir eşq.* (Təbrizi, 2005: 232).

Şairin dilində danışq dili üçün səciyyəvi olan, xəbərin təkrarı ilə də formallaşan qarşılaşdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrə rast gəlinir; məs.: *Gərçi qalmaz məndə can, ey dil, əgər canan gələ, Can gedir-getsin, nə qəm, kim ömri-cavidan gəlir.* (Təbrizi, 2005: 56); *Hər nə etdin, etdin, əmma hiç bildin neylədin, Dinmədin, dindirmədin, tüz vermədin, söz qoymadin.* (Təbrizi, 2005: 143).

NƏTİCƏ

1. Məqalədə Qövsi Təbrizinin iki yüz qəzəli (1569 beyt) tədqiqata cəlb edilmiş (Təbrizi, 2005: 14-148) və şairin dilində işlənən şərt budaq cümlələrinin baş cümləyə bağlanmasında on üç, qarşılaşdırma budaq cümlələrinin baş cümləyə bağlanmasında iyirmi müxtəlif vasitədən istifadə olunduğu müəyyən edilmişdir. Bunu aşağıdakı tablodan daha aydın görmək mümkündür:

Şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr		
Nö	Yaranma yolları	Sayı
1.	Yalnız intonasiya ilə	1
2.	-Sa, -sə şərt şəkilçisi vasitəsi ilə	70
3.	Əgər bağlayıcı sözünün vasitəsi ilə	44
4.	Gər bağlayıcı sözünün vasitəsi ilə	46
5.	Əgər bağlayıcı sözü və -sa, -sə şərt şəkilçisi vasitəsi ilə	20
6.	Gər bağlayıcı sözü və -sa, -sə şərt şəkilçisi vasitəsi ilə	42
7.	Əgər bağlayıcı sözü və isə ədati vasitəsi ilə	9
8.	Gər bağlayıcı sözü və isə ədati vasitəsi ilə	6
9.	Çün/çünki bağlayıcı sözü ilə:	2
10.	Əgər bağlayıcı sözü və -a, -ə arzu şəkilçisi vasitəsi ilə	15

11.	<i>Gər</i> bağlayıcı sözü və -a, -ə arzu şəkilçisi vasitəsi ilə	9
12.	<i>Hərgah</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə	3
13.	<i>Hərgah</i> bağlayıcı sözü və şərt şəkilçisi vasitəsi ilə	1
Qarşılaşırdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr		
Nö	Yaranma yolları	Sayı
1.	<i>Hərçənd</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə	34
2.	<i>Hərçənd ki</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə	2
3.	<i>Hərçənd kim</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə	3
4.	<i>Hərçənd</i> bağlayıcı sözü və -a, -ə arzu şəkilçisi vasitəsi ilə	4
5.	<i>Hərçənd</i> bağlayıcı sözü və -sa, -sə arzu şəkilçisi vasitəsi ilə	6
6.	<i>Hərçənd</i> bağlayıcı sözü və <i>əmma</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	5
7.	<i>Əgarçı</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə	16
8.	<i>Gərçi</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə	22
9.	<i>Əgarçı</i> bağlayıcı sözü və <i>əmma</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	3
10.	<i>Əgarçı</i> bağlayıcı sözü və <i>vəli</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	1
11.	<i>Əgarçı</i> bağlayıcı sözü və <i>ki</i> ədatlı vasitəsi ilə	1
12.	<i>Gərçi</i> bağlayıcı sözü və <i>əmma</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	3
13.	<i>Gərçi</i> bağlayıcı sözü və <i>vəli</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	1
14.	<i>Gərçi</i> bağlayıcı sözü və <i>isə</i> ədatlı vasitəsi ilə	1
15.	<i>Əgar</i> bağlayıcı sözü və <i>vəii</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	2
16.	<i>Gər</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə:	2
17.	<i>Gər</i> bağlayıcı sözü və <i>əmma</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	2
18.	<i>Hər qədər</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə:	2
19.	-sa, -sə şərt şəkilçisi vasitəsi ilə:	2
20.	Təkrarlar və intonasiya vasitəsilə	2

2. Şərt budaq cümlələrinən işlənmə intensivliyinə görə, birinci yeri analistik-sintetik tipli, ikinci yeri analistik tipli, üçüncü yeri sintetik tipli, dördüncü yeri isə asindetik tipli şərt budaq cümlələr tutur.

3. Şairin başdan sona qədər şərt budaq cümlələri ilə yazılmış qəzəlləri vardır (Təbrizi, 2005: 224, 251) ki, bu da dövrün şeir dilində şərt budaq cümləsinin nə qədər dinamik və axıcı olduğunu göstərir;

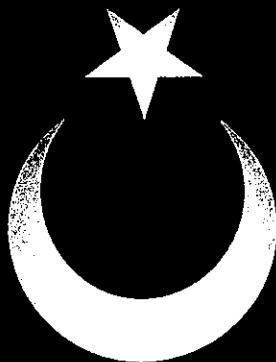
4. Qarşılaşırdırma budaq cümlələrinin baş cümləyə bağlanmasında əsas rol *hərçənd* və *əgarçı//gərçi* bağlayıcılarının üzərinə düşür;

5. Müasir Azərbaycan dilində xəbəri -sa, -sə şəkilçili sözlə ifadə olunan qarşılaşırdırma budaq cümləsinin baş cümləyə bağlanması geniş yayılısa da, belə cümlələrin sayı Qövzinin dilində məhdud olub, bağlayıcı sözlər və bağlayıcılar vasitəsi ilə baş cümləyə bağlanan qarşılaşırdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr üstünlük təşkil edir.

6. Qövsi Təbrizinin dilində şərt budaq cümləli və qarşılaşırdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr digər budaq cümlə növlərinə görə daha intensiv işlənmişdir; bu da poeziya dilinin şərt budaq cümlələri vasitəsilə şərt və arzu, qarşılaşırdırma budaq cümləsi vasitəsilə isə müqayisə və ziddiyət semantikasını daha dəqiq və təsirli ifadə edə bilmə gücü ilə əlaqədardır. Belə cümlələr insan psixologiyasının müəyyən şərt daxilindəki və ziddiyətli məqamlarının sintaktik vahidlər vasitəsi ilə ortaya çıxarılmasında mühüm əhəmiyyət daşıyır.

QAYNAQLAR

1. ABDULLAYEV, Ə. Z., SEYİDOV Y.M., HƏSƏNOV A.Q. (2007). Müasir Azərbaycan dili, IV hissə, Bakı, Şərqi-Qərb
2. ABDULLAYEV, Ə. Z. (1974) Müasir Azərbaycan dilində tabeli mürəkkəb cümlələr, Bakı: Maarif
3. ABDULLAYEV, K. (1999) Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri, Maarif
4. ABDULLAYEVA, G. (2000) Azərbaycan dilində -sa, -sə şəkilçisi, onun qrammatik və üslubi xüsusiyyətləri Bakı: Elm
5. ASLANOV, A. (1983). Tabelilik bağlayıcılarının mürəkkəb cümlələrdə rolü // Azərbaycan dilində tabeli mürəkkəb cümlə məsələləri (Elmi əsərlərin tematik məcmuəsi), Bakı: S. M. Kirov adına ADU-nun nəşri, s. 25-29
6. AZƏRBAYCAN DİLİNİN QRAMMATİKASI (1959). II hissə, sintaksis, Bakı: Azərbaycan SSR EA nəşriyyatı
7. HACIYEV, T. (2012). Azərbaycan ədəbi dili tarixi (təşəkkül dövrü), Bakı: ADU-nun nəşri
8. HÜSEYNZADƏ, M. (2007). Müasir Azərbaycan dili (morfologiya), Bakı: Şərqi-Qərb
9. XƏLİLOV, Ş. (1988). “Əsrarnamə”nin dili, Bakı: Elm
10. KAZIMOV, Q. (2003). Azərbaycan dilinin tarixi (Ən qədim dövrlərdən XIII əsrə qədər), Bakı: “Təhsil” Nəşriyyatı
11. KAZIMOV, Q. (2004). Müasir Azərbaycan dili, sintaksis, Aspoligraf LTD
12. KERİMÖĞLU, C. (2014). Türkiye Türkçesi ve Tatar Türkçesinin karşılaşmalı Söz Dizimi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
13. MİRZƏZADƏ, H. (1965). Yazılı abilərimizdə işlənən çün və çü bağlayıcıları haqqında // ADU-nun Elmi Əsərləri, № 1, s. 21-26
14. SEYİDOV, Y. (2007). Seçilmiş əsərləri, 15 cilddə, III c., Bakı, Bakı Universitetinin Nəşriyyatı
15. TƏBRİZİ, Q. (2005). Seçilmiş əsərləri, (Tərtib edəni və ön sözün müəllifi P. Kərimov), Lider Nəşriyyatı
16. АННАНУРОВ, А. (1953). Основные вопросы сравнительного синтаксиса русского и туркменского языков в плане переводческой работы (канд. дисс.). Ашхабад
17. БАСКАКОВ, Н. А. (1966) О некоторых типологических изменениях в синтаксисе современных тюркских литературных языков // Тюркологический сборник: К шестидесятилетию академика А. Н. Кононова. — М.: Наука (ГРВЛ), С. 17-23. – 276 с.
18. ДМИТРИЕВ Н. К. (1962) Стой тюркских языков, М.
19. ДМИТРИЕВ, Н. К. (1948). Грамматика башкирского языка, М.-Л., Изд. АН СССР
20. КОНОНОВ, А. Н. (1956). Грамматика современного турецкого литературного языка, М.-Л., Изд. АН СССР

TURAN

Stratejik Araştırmalar Merkezi

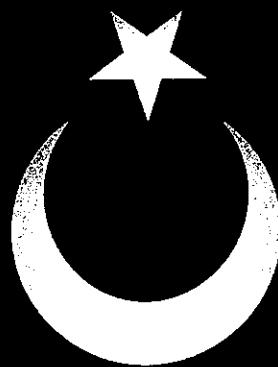
Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi

DANIŞMA KURULU

Ordinaryüs Prof. Dr. Ermentay SULTANMURAT; KAZAKİSTAN
Prof. Dr. Akif MUSAYEV; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Alparslan AÇIKGENÇ; TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali Osman ENİN; TÜRKİYE
Prof. Dr. Ata ATUN; KKTC
Prof. Dr. Cemil HASANLI; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Cihan DURA; TÜRKİYE
Prof. Dr. Fatih KIRİŞÇIOĞLU; TÜRKİYE
Prof. Dr. Gazi UÇKUN; TÜRKİYE
Prof. Dr. Hacı Duran; TÜRKİYE
Prof. Dr. Halim KAZAN; TÜRKİYE
Prof. Dr. Harun DEMİRKAYA; TÜRKİYE
Prof. Dr. Hayati AKTAŞ; TÜRKİYE
Prof. Dr. Hımmet KARADAL; TÜRKİYE
Prof. Dr. Kamal Veli NERİMANOĞLU; TÜRKİYE
Prof. Dr. Karjaubay SARTKOJAOĞLU; KAZAKİSTAN
Prof. Dr. Mahire QULİYEVA; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Mehmet GÜNEY; TÜRKİYE
Prof. Dr. Mirləy GARAYEVA; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Muhamrem KASIMLI; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Mühsin HALIS; TÜRKİYE
Prof. Dr. Musa QASIMLI; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Nadir MEMMEDLİ; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Salih ŞİMSEK; TÜRKİYE
Prof. Dr. Süreddin MEMMEDLİ; BORÇALI(GÜRCİSTAN)
Prof. Dr. Teymur KERİMLİ; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Ufuk TAVKUL; TÜRKİYE
Prof. Dr. Vagif ARZUMANLI; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ; TÜRKİYE

BİLİM KURULU

Doç. Dr. Abbas KARAAĞAÇLI; TÜRKİYE
Doç. Dr. Albina GARİFULLİNÄ; TATARİSTAN(RUSYA)
Doç. Dr. Ayim YERİMBETOVA; KAZAKİSTAN
Doç. Dr. Aynur FAMILQIZI; AZERBAYCAN
Doç. Dr. Bakıtgül GÜLCANOVA; KAZAKİSTAN
Doç. Dr. Cemalettin CAMCI; TÜRKİYE
Doç. Dr. Dilarəm HAMRAEVA; ÖZBEKİSTAN
Doç. Dr. Elman ALİYEV; BORÇALI/GÜRCİSTAN
Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ; TÜRKİYE
Doç. Dr. Gülnarə GOCAEVA MEMMEDOVA; TÜRKİYE
Doç. Dr. Kamilə GÜLÜM; TÜRKİYE
Doç. Dr. Mehmet KARAGÜL; TÜRKİYE
Doç. Dr. Mehmet Serkan TAFLİOĞLU; TÜRKİYE
Doç. Dr. M. Murat HATİPOĞLU; TÜRKİYE
Doç. Dr. Mustafa SEVER; TÜRKİYE
Doç. Dr. Ötüken SENGER; TÜRKİYE
Doç. Dr. Ramazan BİÇER; TÜRKİYE
Doç. Dr. Rısgül ABİLHAMİTİZİ; KAZAKİSTAN
Doç. Dr. Samettin GÜNDÜZ; TÜRKİYE
Doç. Dr. Süleyman DOĞAN; TÜRKİYE
Doç. Dr. Timur VURAL; TÜRKİYE
Doç. Dr. Tağırul İSMAYIL; AZERBAYCAN
Doç. Dr. Türkən ERDOĞAN; TÜRKİYE
Doç. Dr. Ülker MAHMUDOVA; AZERBAYCAN
Yrd. Doç. Dr. Ahmet AYTAC; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Akif ABDULLAH; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Aleksandr KUZNETSOV; ÇUVASİSTAN/RUSYA
Yrd. Doç. Dr. Çağatay BENHÜR; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Dursun KOŞE; TAYVAN
Yrd. Doç. Dr. Fethi Ahmet YÜKSEL; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Halli İbrahim OKATAN; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Hikmet KORAŞ; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. İbrahim USTA; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Kamilə Bahar AYDIN; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Kasım TATLIOĞLU; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Kemal KOÇAK; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Muhammet Faruk CAKIR; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Muhamrem YILDIZ; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Namık HÜSEYİNLİ; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Nurhoca AKBULAEV; KİRGİZİSTAN
Yrd. Doç. Dr. Osman Gazi AKSOY; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri ŞAHİN; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Osman SONMEZ; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Refet RAMİZ; KKTC
Yrd. Doç. Dr. Sefer GÜMÜŞ; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Uğur GÜVENC; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Vefa KURBAN; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Zulfüyye ISMAYIL; NAHÇIVAN/AZERBAYCAN
Dr. Rıza ALTUN TÜRKİYE

TURAN

Stratejik Araştırmalar Merkezi

Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi

(TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE)

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi için Yazım Kuralları:

- Makaleler word formatında 7 sayfayı geçmemelidir.
- Makalelerin 150 kelimeyi geçmeyen Türkçe özeti ve İngilizce abstract bulunmalıdır.
- Makaleler 12 punto ile Times New Roman ile yazılmalıdır. Altan, üstten, sağdan ve soldan 3 cm boşluk bırakılmalıdır.
- Makalelerde yazarların adı, soyadı, babasının adı, e-posta adresi, telefonu, kurumu ve adresi açıkça belirtilmelidir.
- Kullanılan dipnotlarda bilimsel yazım kurallarına dikkat edilmelidir.
- Makaleler genel olarak: Özeti, Giriş, Alt Bölümü, Sonuç ve Kaynakça şeklinde hazırlanmalıdır.

(AZƏRBAYCAN TÜRKCESİNDƏ)

TURAN-SAM Beynəlxalq Elmi Arbitri Mövsumluq Jurnal Üçün Məqalə Yazma Qaydaları:

- Məqalələr word formatında 7 səhifəni keçməməlidir.
- Məqalələrin 150 sözü keçməyən Türk dilində məzmunu (ÖZET) və İngilis dilində ABSTRACT yer almmalıdır.
- Məqalələr 12 şrift ilə Times New Roman ile yazılmalıdır. Altan, üstən, sağdan və soldan 3 sm abzas buraxılmalıdır.
- Məqalələrdə yazıçıların adı, soyadı, atasının adı, e-poçt ünvani, telefon, Təşkilat və ünvani göstərilməlidir.
- İstifadə edilən haşiyələrdə(index) elmi yazma qaydalarına riayət edilmelidir.
- Məqalələr ümumiyyəti: Məzmun, Giriş, Alt Hissələr, Nəticə və Ədəbiyyat şəklində hazırlanmalıdır.

(ENGLISH)

TURAN-SAM International Journal for the Scientific Seasonal Writing Refereed:

- Articles should not exceed 7 pages in word format.
- The article does not exceed 150 words of the abstract should include an abstract in Turkish and English.
- Articles must be written in Times New Roman 12 pt. Bottom, top, right and left 3 cm margins should be left.
- Articles of the author's name, surname, father's name, e-mail address, phone and address of institution should be clearly stated.
- Used in footnotes to the rules of scientific writing should be considered.
- The article in general: Summary, Introduction, Sub-Chapters, Conclusion, and References should be prepared in the form.

(РУССКИЙ)

Требования к рукописям, предоставляемым в международный научно рецензируемый сезонный журнал "ТУРАН-SAM"

- Объем статьи не должен превышать 7 страниц в формате MS Word.
- Статьи должны содержать резюме на турецком и английском языках объем которых не должны превышать 150 слов.
- Текст статьи должен быть набран шрифтом Times New Roman, 12pt. Параметры страницы (поля): верхнее, нижнее, левое и правое – 3.0 см.
- Статьи оформляются по образцу: название; имя отчество и фамилия авторов; полное название учреждений, в которых выполнялось исследование, их почтовые и электронные адреса
- Используемые в примечаниях к правилам научного письма должны быть рассмотрены.
- Статьи в целом должны содержать: аннотацию, введение, подзаголовки, выводы и список литературы